

EUROPOS SEMESTRO TEMINĖ INFORMACIJOS SUVESTINĖ

SOCIALINĖ ĮTRAUKTIS

1. ĮVADAS

Kova su skurdu ir socialine atskirtimi – vienas iš pagrindinių Europos Komisijos prioritetų. Nuo 2010 m. šis tikslas įtrauktas į Europos darbo vietų kūrimo ir ekonomikos augimo strategiją „Europa 2020“. Šioje strategijoje daugiausia dėmesio skiriama darbo vietų kūrimui ir skurdo mažinimui. Vienas iš penkių pagrindinių šios strategijos tikslų – iki 2020 m. bent 20 mln. asmenų padėti atsikratyti skurdo ar socialinės atskirties rizikos ir taip per dešimtmetį sumažinti skurde gyvenančių asmenų skaičių nuo 116,4 mln. (2008 m.)¹ iki 96,4 mln. Tačiau po pasaulinės finansų ir ekonomikos krizės Europa atitolo nuo skurdo mažinimo tikslo siekimo. Suaktyvėjus ekonominei veiklai ir pagerėjus darbo rinkos sąlygoms, nuo 2013 m. pagerėjo daugumos valstybių narių bendra socialinė padėtis.

Sukūrus Europos socialinių teisių ramstį suteiktas naujas stimulus telkti pastangas skurdui mažinti. Tikimasi, jog šis ramstis taps pagrindu, kuriuo bus galima remtis vertinant valstybių narių užimtumo ir socialinės srities rezultatus ir kuris paskatins imtis nacionalinio lygmens reformų. Apskritai juo nustatomas naujas orientyras siekiant sukurti teisingesnę Europą ir sustiprinti jos socialinį modelį –

¹ Palyginti su naujausiais (2008 m.) duomenimis apie skurdo ir socialinės atskirties rizikos (angl. AROPE) lygį, turėtais 2010 m. patvirtinant strategiją „Europa 2020“.

nurodoma kryptis, kurios reikėtų laikytis socialinio teisingumo, į viršų nukreipto judumo, taip pat skurdo ir pajamų nelygybės mažinimo srityse.

Šio dokumento tikslas – trumpai apžvelgti Europos Sąjungos² padėtį socialinės įtraukties srityje. Dokumentas sudarytas taip: pirmiausia supažindinama su skurdo ir socialinės atskirties sąvoka ir aprašoma, kaip nustatomas jų lygis; paskui apžvelgiami esami ES uždaviniai; galiausiai aptariami konkretūs politikos svertai, kuriais remiantis užtikrinama socialinė įtrauktis.

Daugiau įžvalgų apie šią politikos sritį pateikiama kitose susijusiose teminėse informacijos suvestinėse: „Aktyvi darbo rinkos politika“; „Pensijų adekvatumas ir tvarumas“; „Sveikata ir sveikatos priežiūros sistemos“; „Darbo rinkoje reikalingi įgūdžiai“; „Mokesčių sistemos ir mokesčių administravimas“; „Darbo užmokesčio nustatymo sistemos“ ir „Nelygybės problemos sprendimas“.

2. POLITIKOS UŽDAVINIAI. ES ŠALIŲ VEIKLOS REZULTATŲ APŽVALGA

2.1. Skurdo ir socialinės atskirties lygio nustatymas

Skurdas ir socialinė atskirtis – sudėtingi reiškiniai ir norint įvertinti jų lygį būtina taikyti daugelį aspektų apimančių požiūrį. Todėl vertinama

² Šioje informacijos suvestinėje pateikiami ES 28 valstybių duomenys, išskyrus atvejus, kai nurodyta kitaip.

pažangą, padarytą siekiant ES skurdo mažinimo tikslo, ES naudoja įvairius rodiklius.

Naudojant pagrindinį rodiklį nustatomas žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis (angl. AROPE), skaičius. Ši būklė nustatoma naudojant tris pagrindinius subrodiklius:

- **skurdo rizika** (sąlyginis skurdas arba skurdžios pajamos). Pagal šį subrodiklį nustatoma asmenų, gyvenančių namų ūkyje, kurio ekvivalentinės grynosios disponuojamosios pajamos nesiekia nustatytos skurdo rizikos ribos, t. y. 60 proc. nacionalinių ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos (po socialinių pervedimų), procentinė dalis. 60 proc. pajamų mediana – sutartinis dydis, rodantis pajamų lygį, kurį reikia pasiekti norint deramai gyventi. Laikoma, kad asmenys, kurių namų ūkio grynosios ekvivalentinės disponuojamosios pajamos nesiekia šios ribos, patiria skurdo riziką;
- **didelis materialinis nepriteklus.** Pagal šį subrodiklį nustatoma asmenų, kurių gyvenimo sąlygos pasunkėjusios dėl išteklių trūkumo ir kurie neišgali turėti tam tikrų dalykų, kurių turėjimas konkrečioje visuomenėje paprastai reiškia deramą gyvenimo lygį, dalis. Šiuo subrodikliu apibūdinama padėtis, kai neišgalima sumokėti bent už keturis iš devynių konkrečių dalykų³;
- **labai mažas namų ūkių darbo intensyvumas.** Pagal šį subrodiklį nustatoma 0–59 metų amžiaus asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose darbingo amžiaus asmenys praėjusiais metais dirbo išnaudodami

³ 1) laiku sumokėti nuomos (hipotekos paskolos) arba komunalinius mokesčius; 2) pakankamai šildyti būstą; 3) apmokėti nenumatytas išlaidas; 4) kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio baltyminio maisto; 5) vieną savaitę atostogauti ne namuose; 6) turėti automobilį; 7) turėti skalbyklę; 8) turėti spalvotą televizorių; 9) turėti telefoną.

mažiau negu 20 proc. visų turimų darbo galimybių, dalis.

Laikoma, kad asmenys patiria skurdo ar socialinės atskirties riziką, jei jie patiria skurdą bent vienoje iš trijų pirmiau aprašytų sričių. Kai kurie asmenys vienu metu patiria skurdą dviejose ar netgi trijose srityse. Taigi kiekvieno rodiklio vertinimas pagal jo suminę vertę kai kuriais atvejais reikštų dubliavimą (žr. 1 diagramą).

Į Europos socialinių teisių ramstį įtrauktoje **Socialinių rodiklių suvestinėje** laikomasi strategijoje „Europa 2020“ nustatyto daugiaaspektiškumu grindžiamo požiūrio ir taikomi papildomi skurdo lygio nustatymo rodikliai. Šie rodikliai yra:

- **labai prastos būsto sąlygos.** Vertinama, kokia dalis gyventojų gyvena perpildytame būste, kuriam taip pat būdinga bent viena iš toliau nurodytų prastų būsto sąlygų ypatybių: 1) prakiuręs stogas; 2) nėra vonios, dušo ar vidaus tualetu su nuleidžiamu vandeniu; 3) būstas yra pernelyg tamsus;
- **dirbančiųjų skurdo rizikos lygis.** Vertinama, kokią dalį sudaro darbą turintys asmenys, kurių ekvivalentinės grynosios disponuojamosios pajamos nesiekia nustatytos skurdo rizikos ribos, t. y. 60 proc. nacionalinių ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos (po socialinių pervedimų).

Socialinę atskirtį galima plačiau įvertinti naudojant skurdo rodiklius ir **pajamų nelygybės matavimus**⁴:

- **Gini koeficientą** – tai dažniausiai naudojamas pajamų nelygybės matas. Pagal šį koeficientą nustatomas pajamų pasiskirstymas šalyje arba regione. Kuo didesnis šis koeficientas, tuo didesnė nelygybė: vertė „0“ reiškia idealią pajamų lygybę (visų pajamos yra vienodo

⁴ Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Nelygybės problemos sprendimas“.

dydžio), o vertė „100“ – visišką nelygybę;

- **pajamų kvintilio dalies santykį (jis taip pat vadinamas S80 / S20 santykiu)** – šis rodiklis rodo 20 proc. gyventojų, gaunančių didžiausias pajamas (viršutinio kvintilio), ir 20 proc. gyventojų, gaunančių mažiausias pajamas (apatinio kvintilio), pajamų skirtumą.

Bendrijos statistikos apie pajamas ir gyvenimo sąlygas (ES SPGS) tyrimas – pagrindinis statistinių duomenų apie pajamas, skurdą, socialinę įtrauktį ir gyvenimo sąlygas šaltinis. Vienas iš pagrindinių šio tyrimo pranašumų – tai, kad jame pateikiami taikant suderintą tvarką surinkti išsamūs visų valstybių narių duomenys apie asmenis ir namų ūkius, todėl yra galimybė palyginti šalių duomenis. Vienas iš pagrindinių trūkumų – tai, kad kol duomenys išnagrinėjami ir paskelbiami, praeina dveji metai⁵.

2.2. Rezultatų apžvalga

Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis sumažėjo iki lygio, buvusio iki 2008 m. finansų krizės. 2016 m.⁶ skurdo ar socialinės atskirties riziką patyrė apie 118 mln. asmenų, arba 23,5 proc. Europos gyventojų⁷ (žr. priedo 1 lentelę), o 2012 m. šią riziką patyrusių asmenų dalis ES siekė beveik 25 proc.

Skurdžios pajamos 2016 m. tebebuvo labiausiai paplitusi skurdo rūšis – jį patyrė beveik 87 mln. (arba 17,3 proc.) asmenų.

⁵ Pavyzdžiui, 2017 m. Eurostatas skelbia 2016 m. duomenis, pagrįstus 2015 m. pajamomis.

⁶ 2015 m. pajamų įverčiai. Rengiant šį leidinį Airijos duomenų dar neturėta.

⁷ Bendras žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius yra mažesnis už bendrą asmenų, patiriančių kiekvienos iš trijų skurdo ar socialinės atskirties rūšių riziką, skaičių. Taip yra dėl to, kad kai kurie asmenys vienu metu patenka į padėtį, susijusią su daugiau negu vienos rūšies rizika.

Didelį materialinį nepriteklių patiriančių asmenų skaičius mažėjo ketvirtus metus iš eilės. Iš preliminarinių 2016 m. duomenų matyti, jog 7,5 proc. (arba 37,8 mln. asmenų) rodiklis – nuo 2005 m. mažiausias ES nustatytas rodiklis.

Mažas darbo intensyvumo lygis, kuris siekia 10,4 proc. (arba 38,8 mln. asmenų), tebeviršija 2008 m. lygį (9,2 proc.). Vis dėlto, pagerėjus darbo rinkos sąlygoms ir suaktyvėjus ekonominei veiklai, asmenų, gyvenančių namų ūkyje, kuriame nėra vienas narys neturi darbo, skaičius 2015 m. sumažėjo pirmą kartą nuo 2008 m.

Nors pastaruoju metu skurdo rodikliai mažėja, pajamų nelygybė tebėra didelė ir susirūpinimą tebekelia tai, ar pajamos gyventojams sąžiningai paskirstomos. Pastaraisiais metais S80 / S20 (pajamų kvintilio dalies) santykis tendencingai didėja ir 2016 m. jis siekė 5,1. Taip pat matyti *Gini* koeficiento didėjimo tendencija, – 2015 m. jis siekė 31.

ES lygmens skurdo ir socialinės atskirties rodiklių rezultatai, išreikšti nacionalinių rezultatų svertiniais vidurkiais, neatspindi didelių skirtumų valstybėse narėse (žr. 2 diagramą). 2016 m. keturiose valstybėse narėse beveik trečdalis gyventojų patyrė skurdo ar socialinės atskirties riziką: Bulgarijoje – 40,4 proc., Rumunijoje – 38,3 proc., Graikijoje – 35,6 proc. ir Lietuvoje – 30,1 proc. Priešingai mažiausi skurdo ar socialinės atskirties rodikliai nustatyti Čekijoje (13,3 proc.), Suomijoje (16,6 proc.) ir Nyderlanduose (16,7 proc.) (žr. priedo 1 lentelę).

Be to, skurdo rodiklių pokyčiai skiriasi ir atsižvelgiant į amžiaus grupes bei gyventojų aplinkybes. Matyti, jog pažeidžiamiausios visuomenės grupės – jaunimas, vaikai, neįgalieji, bedarbiai ir trečiųjų šalių piliečiai.

Beveik trečdalis Europos jaunuolių patiria didėjančią skurdo ar socialinės atskirties riziką. Jaunimo nedarbas mažėjo trečius metus iš eilės ir 2016 m. siekė 18,7 proc. Šis lygis vis dar viršijo prieš 2008 m. krizę buvusį lygį

(15,6 proc.). Be to, 2016 m. beveik trečdalis (30,5 proc.) jaunimo (18–24 metų amžiaus) patyrė skurdo ar socialinės atskirties riziką.

Dar viena grupė, kuriai kyla didesnė skurdo ar socialinės atskirties rizika, – vaikai. 2016 m. šią riziką patyrė 26,4 proc. vaikų (0–17 metų amžiaus) – ši dalis viršija šią riziką patyrusių darbingo amžiaus asmenų (18–64 metų – 24,2 proc.) arba vyresnio amžiaus žmonių (65 metų ir vyresnių asmenų – 18,3 proc.) dalį. Vaikų pažeidžiamumą daugiausia lemia tėvų padėtis darbo rinkoje, ypač jei tėvų galimybės gauti socialines paslaugas yra ribotos ir jei jų pajamos menkai remiamos.

Neįgalieji taip pat patiria gerokai didesnį skurdo ar socialinės atskirties riziką. 2015 m. ES 30,2 proc. (31 mln. asmenų) neįgalieji patyrė skurdo ar socialinės atskirties riziką – ši dalis gerokai didesnė už šią riziką patyrusių sveikų asmenų dalį (20,8 proc.). Ši rizika tuo didesnė, kuo didesnis sutrikimas, – 2014 m. ES sunkią negalią turinčių asmenų dalis siekė 36,7 proc.

2016 m. skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių bedarbių dalis siekė 67,1 proc. Be to, ilgalaikiai bedarbiai sudarė beveik 48 proc. visų bedarbių. Šie pokyčiai kelia itin didelį susirūpinimą, nes dėl ilgo nedarbo gali smarkiai suprastėti įgūdžiai ir ilgai nedirbusiems asmenims gali kilti didesnė skurdo ar socialinės atskirties rizika. Be to, dėl ilgalaikio nedarbo daugelis šių asmenų netenka pajamų paramos ar socialinės apsaugos.

Dirbantys asmenys ne visada yra apsaugoti nuo skurdo. Dar vienas susirūpinimą keliantis pokytis – dirbančiųjų skurdo rizikos didėjimas. 2015 m. 9,5 proc. dirbančiųjų pajamos buvo nepakankamos – nuo 2008 m. šių asmenų dalis padidėjo⁸ (8,5 proc.). Šiam pokyčiui turi įtakos

tai, kad vis dažniau yra sudaromos terminuotosios darbo sutartys ir siūlomas darbas ne visą darbo laiką. Šio pobūdžio darbas dažnai susijęs su mažesniu atlygiu ir mažesniu darbo intensyvumu – šie du veiksniai skatina skurdo rizikos didėjimą⁹. Kita vertus, šio pobūdžio sutartys glaudžiai susijusios su darbo skaitmeninimo tendencijomis, didesniu dėmesiu profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrai ir vaikų turinčių moterų reintegracija į darbo rinką.

ES nepriklausančiose šalyse gimusių ES gyventojų padėtis ypač svarbi atsižvelgiant į didėjančią būtinybę patenkinti atvykstančių prieglobsčio prašytojų poreikius. Apskaičiuota, kad 2015 m. skurdo ar socialinės atskirties riziką patyrė 39,1 proc. ES nepriklausančiose šalyse gimusių asmenų – jie patyrė beveik dukart didesnę riziką negu ES gimę asmenys (21,6 proc.).

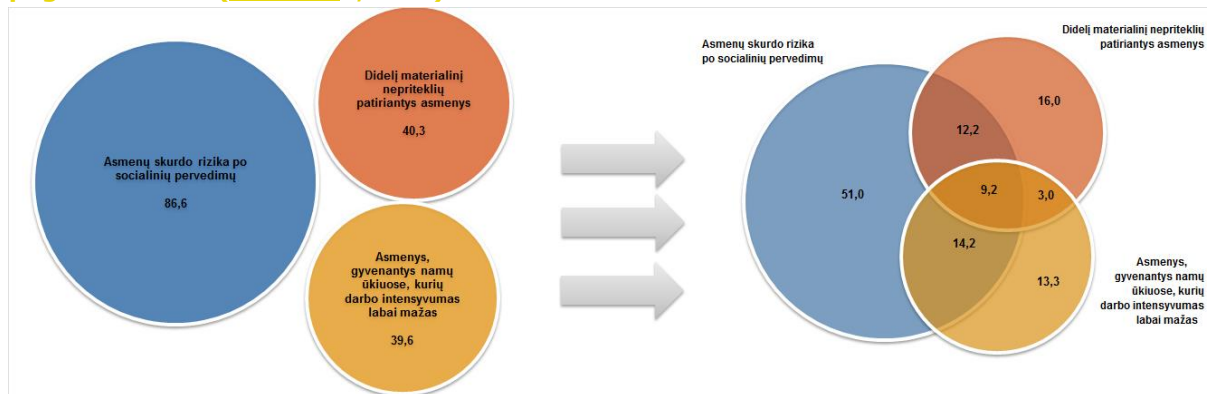
Kitos skurdo ar socialinės atskirties riziką patyrusių asmenų grupės¹⁰ – vieniši tėvai, daugiavaikės šeimos ir mažumos, kaip antai romai.

⁸ ES 27; 2008 m. Kroatijos duomenų dar neturėta.

⁹ 2016 m. Europos užimtumo ir socialinių pokyčių apžvalga, p. 87.

¹⁰ Palyginamų ES lygmens duomenų apie visas šias grupes dar neturėta.

1 diagrama. Žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius ES 28 pagal rodiklius (2015 m.*, mln.)

* Rengiant šį leidinį 2016 m. skurdo rodiklių dar neturėta.

3. POLITIKOS SVERTAI SPRENDŽIANT POLITIKOS UŽDAVINIUS

Iš esmės skurdo ir socialinės atskirties bei nelygybės prevencijos ir mažinimo sėkmę lemia tai, kokių veiksmų ir reformų imasi valstybės narės. ES vaidmuo – remti ir papildyti valstybių narių socialinės įtraukties ir socialinės apsaugos politiką – teikti politikos gaires ir finansiškai remti reformų pastangas.

ES aktyvios įtraukties¹¹ požiūrio tikslas yra: i) dirbti galintiems asmenims padėti rasti tvarų ir kokybišką darbą; ii) dirbti negalintiems asmenims suteikti pakankamų išteklių, kad jie galėtų oriai gyventi; iii) remti asmenų socialinį aktyvumą. Šis požiūris grindžiamas trimis aspektais: tinkamu pajamų rėmimu, įtraukiosiomis darbo rinkomis ir galimybe naudotis kokybiškomis paslaugomis.

- **Visiems asmenims užtikrinti tinkamą pajamų rėmimą,** kartu pasirūpinant, kad dirbti galintys asmenys nepakliūtų į bedarbystės ir neveiklumo spąstus.
- **Kurti įtraukias darbo rinkas** – visiems asmenims užtikrinti galimybę gauti apmokamą darbą ir pragyvenimą užtikrinantį darbo užmokestį. Įtraukios darbo rinkos

grindžiamos, be kita ko, aktyvia darbo rinkos politika, kuria gerinama darbuotojų ir darbo vietų atitiktis ir padedama išlaikyti bedarbių ryšį su darbo rinka¹².

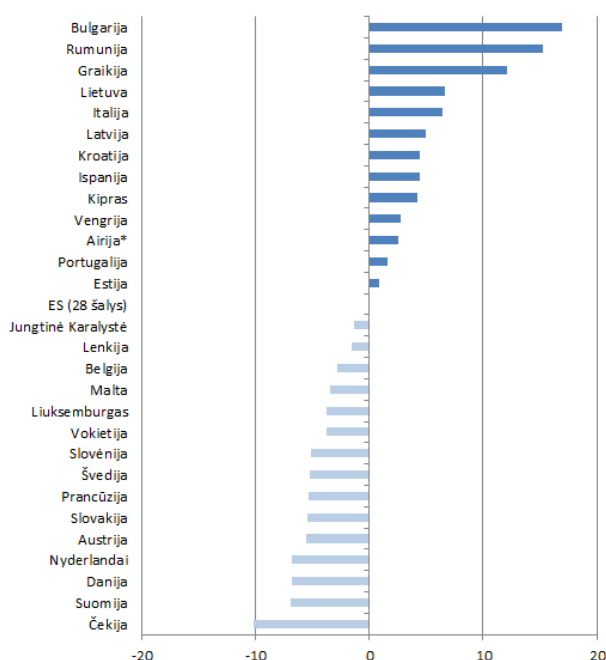
- **Suteikti galimybę naudotis aukštos kokybės sveikatos priežiūros¹³, socialinėmis ir kitomis įgalinančiomis paslaugomis** – tai gali padėti pašalinti kliūtis, trukdančias patekti į darbo rinką, ir taip sumažinti skurdą bei socialinę atskirtį. Vaiko globos paslaugomis, pavyzdžiui, tėvams suteikiama galimybė grįžti į darbą. Siekiant užmegzti ryšį su labiausiai atstumtais visuomenės nariais (benamiais, buvusiais kalniais, psichikos sutrikimų turinčiais asmenimis, narkomanais) ir juos remti padedant vėl integruotis į visuomenę, naudojamos ir kitomis specialiomis programomis bei paslaugomis.

¹¹ Žr. Komisijos rekomendaciją dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties (2008/867/EB) ir Komisijos tarnybų darbinį dokumentą dėl įgyvendinimo [SWD(2017) 257 final].

¹² Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Aktyvi darbo rinkos politika“.

¹³ Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Sveikata ir sveikatos priežiūros sistemos“.

2 diagrama. Žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, dalis (2016 m., standartinės vertės)

Šaltinis: Eurostatas, ES SPGS, interneto duomenų kodas: tsdsc100.

* Rengiant šį leidinį Airijos duomenų dar neturėta, todėl nurodytas asmenų skaičius 2015 m.

Siekdamos pagerinti nacionalinius socialinius rezultatus, valstybės narės gali naudotis įvairiais kitais politikos svertais. Pavyzdžiui:

- **nustatyti veiksmingas ir nešališkas švietimo ir mokymosi visą gyvenimą sistemas**¹⁴ siekdamos suteikti asmenims reikiamų įgūdžių, kad jie galėtų patekti į darbo rinką ir joje daryti pažangą. Užtikrinti, kad palankių sąlygų neturinčių šeimų vaikai galėtų naudotis lygiomis galimybėmis ir kad asmenims, kurių įgūdžiai menki, būtų suteikta tinkama galimybė mokytis visą gyvenimą;
- **taikyti mokesčių politiką**¹⁵, kuria visiems subjektams (darbuotojams, darbdaviams ir verslininkams) būtų suteikiama tinkamų paskatų visapusiškai dalyvauti ekonominėje veikloje;

- **taikyti darbo užmokesčio nustatymo politiką**¹⁶, kuria užtikrinamos adekvačios pajamos ir kartu atsižvelgiama į poveikį konkurencingumui ir darbo vietų kūrimui;
- **užtikrinti adekvačias ir tvarias pensijas**¹⁷, – be kita ko, patvirtinant užimtumo, dalyvavimo ir nepriklausomo gyvenimo politiką, kuria skatinamas vyresnių žmonių aktyvumas. Apskritai ES pensininkai yra geriau apsaugoti nuo skurdo ar socialinės atskirties rizikos negu visi gyventojai;
- **priimti kovos su diskriminacija teisės aktus**, kuriais būtų šalinamos kliūtys, kurių gali kilti tam tikrų grupių asmenims ieškant darbo ar gyvenamosios vietos arba naudojantis turimomis socialinėmis teisėmis.

¹⁴ Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Darbo rinkoje reikalingi įgūdžiai“.

¹⁵ Žr. teminę informacijos suvestinę „Mokesčių sistemos ir mokesčių administravimas“.

¹⁶ Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Sveikata ir sveikatos priežiūros sistemos“.

¹⁷ Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Pensijų adekvatumas ir tvarumas“.

4. ESAMOS POLITIKOS PADĖTIES KRYŽMINĖ PATIKRA

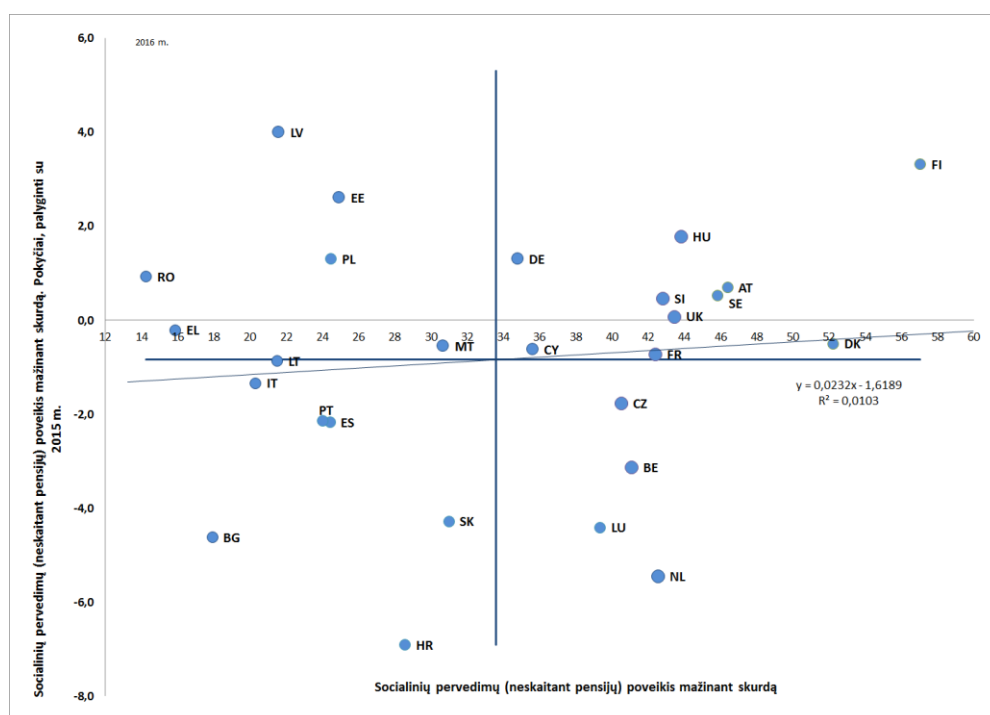
4.1. Pajamų rėmimo efektyvumo ir veiksmingumo didinimas

Socialiniais pervedimais ir mokesčiais pajamos perskirstomos tarp asmenų ir namų ūkių. Tai gali turėti didelį poveikį skurdui ir pajamų nelygybei. 2015 m. išlaidomis socialinės apsaugos išmokoms¹⁸ (išskyrus pensijas) skurdo lygis ES buvo sumažintas nuo 25,9 iki 17,3 proc. Tačiau socialinės apsaugos poveikis ES šalyse labai skiriasi – nuo mažiau negu 7 proc. Bulgarijoje, Estijoje, Graikijoje, Italijoje, Kipre, Latvijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje iki daugiau negu 25 proc. Airijoje, Belgijoje, Danijoje ir Suomijoje (žr. 3 diagramą).

Tam tikrą vaidmenį atlieka ne tik socialinių pervedimų dydis, bet ir išlaidų veiksmingumas ir efektyvumas, t. y. kai išlaidos padeda pasiekti geriausių rezultatų (veiksmingumas) užtikrinant mažiausią kainą ir didžiausią poveikį užimtumui bei augimui (efektyvumas).

Socialinių išlaidų veiksmingumo ir efektyvumo skirtumus lemia įvairūs veiksniai. Pirma, labai skiriasi skurdo ir nelygybės iki socialinių pervedimų lygis – šie skirtumai priklauso nuo pirminių pajamų (t. y. darbo užmokesčio, įskaitant pajamas iš savarankiško darbo, kapitalo pajamų ir pensijų¹⁹) pasiskirstymo. Paprastai segmentuotose ir susiskirsčiusiose darbo rinkose²⁰ esama didelės nelygybės neatskaičius pervedimų ir dėl to gali reikėti didesniu mastu perskirstyti pajamas.

3 diagrama. Socialinių pervedimų* poveikis mažinant skurdą (2016 m.) ir pokyčiai, palyginti su praėjusiais metais

¹⁸ Socialinės apsaugos išmokos pagal funkcijas apima: senatvės bei našlių ir našlaičių išmokas (pensijas); ligos, sveikatos priežiūros ir invalidumo išmokas; išmokas šeimai ir vaikams; bedarbio pašalpas; būsto ir socialinės atskirties mažinimo išmokas.

¹⁹ Pensijos laikomos pirminėmis pajamomis, nes jomis perskirstomos per visą gyvenimą gautos pajamos.

²⁰ Segmentavimas reiškia padėtį, kai viena dalis darbuotojų yra tinkamai apsaugoti, o kita dalis dirba mažiau mokamą, mažų garantijų darbą ir beveik neturi galimybių siekti geresnio darbo.

Antra, dideli socialinės apsaugos išlaidų dydžio ir struktūros skirtumai gali būti viena iš priežasčių, kodėl skiriasi perskirstymo poveikis įvairioms pajamų ir gyventojų grupėms. Tarp pagrindinių ypatybių – išlaidų sudėtis pagal funkcijas ir rūšį, apmokestinimo progresyvumas, bendrųjų ir nuo materialinės padėties priklausančių išmokų derinys bei išlaidų „palankumas darbo rinkai“ (t. y. kiek jomis yra remiama integracija į darbo rinką ir skatinama dirbti).

4.2. Konkrečios sritys, kuriose užtikrinama socialinė apsauga

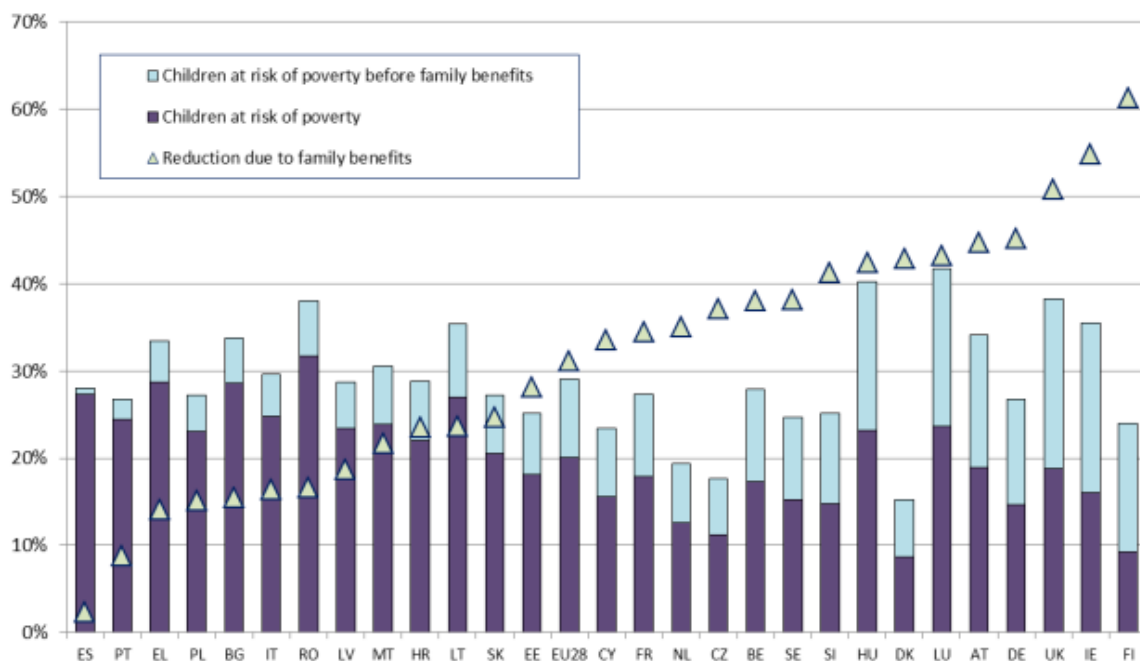
Siekiant remti labiausiai pažeidžiamus asmenis, ne tik mokamos bedarbio pašalpos²¹, bet ir taikomos **minimalių pajamų garantavimo sistemos** (pvz., minimalios socialinės apsaugos sistemos (angl. *safety nets of last resort*)).

Kad poveikis būtų geriausias, svarbu šias sistemas taikyti kartu su kitais politikos svertais. Jie apima:

- minimalių pajamų garantavimo sistemų susiejimą su aktyvia darbo rinkos politika siekiant išvengti paskatų nedirbti ir neveiklumo spąstų;
- minimalių pajamų garantavimo sistemų ir kitų socialinės apsaugos paslaugų (pvz., būsto išmokų, sveikatos priežiūros, vaiko globos) sujungimą siekiant palengvinti jų gavimo galimybes, padidinti įsisavinimą ir užtikrinti nuoseklumą (pvz., išvengti išmokų dubliavimo).

Vaiko ir šeimos rėmimo išmokos gali daryti didelį poveikį mažinant šių išmokų gavėjų skurdą. Jų poveikis mažinant skurdą ES valstybėse narėse skiriasi – vaiko ir šeimos išmokomis stipriai mažinamas vaikų skurdas Suomijoje, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Vokietijoje, o Ispanijoje, Portugalijoje, Graikijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje ir Italijoje šių išmokų poveikis mažinant vaikų skurdą nedidelis.

4 diagrama. Šeimos ir vaiko išmokų poveikis mažinant 0–17 metų amžiaus vaikų skurdą

Šaltinis: Eurostatas, 2013 m. ES SPGS UDB.

²¹ Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Bedarbio pašalpos“.

Siekiant sumažinti dirbančiųjų skurdą, ES valstybėse narėse plačiai taikomi reikalavimai dėl minimaliojo darbo užmokesčio. Tačiau keliose valstybėse narėse minimalusis darbo užmokestis nesiekia skurdo ribos. 2016 m. 22 ES valstybėse narėse buvo taikomas vyriausybės nustatytas minimalusis darbo užmokestis.

Likusiose šešiose ES šalyse mažiausias darbo užmokestis buvo nustatytas sektoriaus lygmeniu kolektyvinėje sutartyje – pagal šio pobūdžio sutartį dirbo didelė dalis darbuotojų. Taip buvo Austrijoje, Danijoje, Italijoje, Kipre, Suomijoje ir Švedijoje.

4.3. Dirbančiųjų skurdas

2015 m.²² dirbančiųjų skurdo rizikos (angl. AROP) lygis nekito – jis siekė 9,5 proc., tačiau buvo aukštesnis negu 2008 m.²³. Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis ES šalyse buvo labai nevienodas – nuo 4,0 proc. Čekijoje iki 18,6 proc. Rumunijoje ir 13,4 proc. Graikijoje.

Skiriasi ir aktyvių darbo rinkos dalyvių skurdo lygis: savarankiškai dirbantys asmenys patiria didesnę skurdo riziką negu apmokami darbuotojai, o ne visą darbo laiką dirbantys asmenys patiria didesnę skurdo riziką negu visą darbo laiką dirbantys asmenys²⁴.

Palyginti su standartiniais darbuotojais, nestandartiniai darbuotojai gauna mažesnę darbo užmokestį. Kai kurie mažai uždirbantys darbuotojai pajėgia mažesnę darbo užmokestį kompensuoti ilgiau dirbdami, tačiau jei priverstinai dirbama ne visą darbo laiką, stiprėja mažo darbo užmokesčio poveikis.

Tarp kitų veiksnių, turinčių įtakos dirbančiųjų skurdo lygiui, – namų ūkio sudėtis ir tai, ar gaunama socialinių pervedimų. Jei namų ūkyje yra kitų

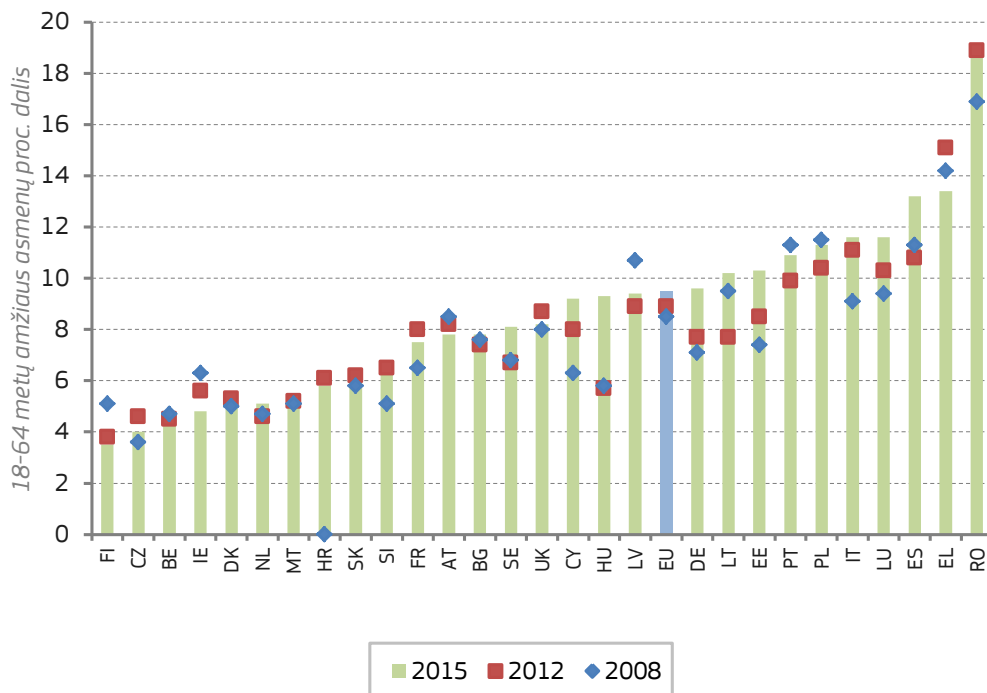
darbuotojų arba vyresniojo amžiaus asmenų, papildomų pajamų galima gauti iš darbo užmokesčio arba senatvės pensijos. Dėl socialinių pervedimų gali padidėti namų ūkio disponuojamosios pajamos ir sumažėti dirbančiųjų skurdo rizikos lygis.

²² Rengiant šį leidinį ES 28 ir Airijos 2016 m. skurdo rodiklių dar neturėta.

²³ ES 27; 2008 m. Kroatijos duomenų neturėta.

²⁴ 2016 m. Europos užimtumo ir socialinių pokyčių apžvalga, p. 84.

5 diagrama. Dirbančiųjų skurdas 2008, 2012 ir 2015 m.

Pastaba. 18–68 metų amžiaus dirbantys asmenys. 2006 m. Kroatijos duomenų neturėta (naudoti 2009 m. duomenys).

ES reiškia: 2006 m. – ES 27, visais kitais atvejais – ES 28.

Šaltinis: Eurostatas, [ilc_iw01].

4.4. Galimybė gauti kokybiškas paslaugas

Galimybės gauti kokybiškas paslaugas, kaip antai vaiko globos, apgyvendinimo, sveikatos priežiūros, ilgalaikės priežiūros, taip pat švietimo ir mokymo paslaugas, užtikrinimas padeda didinti socialinę įtrauktį.

Pavyzdžiui, labai svarbu užtikrinti **kokybiškų ir įperkamų vaiko globos paslaugų** prieinamumą, kad vaikams būtų suteiktos visos įmanomos galimybės neatsižvelgiant į jų socialinę padėtį, be to, taip tėvams sudaromos palankesnės sąlygos integruotis į darbo rinką. Tačiau iš duomenų matyti, kad pažeidžiamiausi vaikai (pvz., mažas pajamas gaunančių arba nuo darbo rinkos labiausiai atitolusių šeimų vaikai, romų vaikai, migrantų kilmės vaikai, neįgalūs vaikai) paprastai dalyvauja mažiau.

Ši žemą dalyvavimo vaiko globos

sistemoje lygį gali lemti įvairūs veiksniai, kaip antai sistemos prieinamumas ir galimybė joje dalyvauti (ypač kaimo vietovėse), įperkamumas, atitiktis tinkamumo kriterijams ir tėvų atliekamas pasirinkimas. Pavyzdžiui,

vaiko priežiūros išlaidos ir mažas tėvų darbo užmokestis taip pat gali būti viena iš pagrindinių kliūčių, trukdančių gauti vaiko globos paslaugas. Taip yra Airijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Slovėnijoje – vieniši tėvai, tegalintys gauti mažą darbo užmokestį, nepakankamai finansiškai skatinami dalyvauti darbo rinkoje ir nesinaudoja vaiko globos paslaugomis. Siekiant užtikrinti pažeidžiamose šeimose augančių vaikų gerovę, labai svarbu užtikrinti ir tinkamą galimybę gauti šeimai skirtas bei kitokias paslaugas.

Būtina užtikrinti **galimybę** nuo pat ankstyvojo amžiaus **gauti aukštos**

kokybės sveikatos priežiūros paslaugas²⁵, kad asmenys augtų ir gyventų sveikai ir prisidėtų prie visuomenės gyvenimo. Skurdas ir nelygios galimybės gauti sveikatos priežiūros paslaugas gali būti ligų, nedarbingumo, priklausomumo, skurdo ir atskirties didėjimo priežastis. Vargingiausiuose ES regionuose vaiko mirties iki sulaukiant vienerių metų amžiaus rizika yra daugiau negu penkis kartus didesnė nei turtingiausiuose regionuose, o kai kuriose valstybėse narėse vargingai ir turtingai gyvenančių asmenų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė skiriasi 10 metų. Ypatinę dėmesį reikia skirti pažeidžiamiems asmenims, kaip antai vyresniojo amžiaus asmenims ir neįgaliesiems. Užtikrinant, kad šie asmenys turėtų galimybę gauti sveikatos priežiūros paslaugas kuo arčiau savo namų (įskaitant kaimo vietas), būtų galima išvengti institucionalizavimo.

Dar vienas susirūpinimą keliantis viešosios politikos aspektas – įperkamo ir kokybiško būsto stoka. 2015 m. 4,9 proc. Europos gyventojų gyveno namų ūkiuose, kurių būsto sąlygos labai prastos²⁶, o 11,3 proc. namų ūkių daugiau negu 40 proc. savo disponuojamųjų pajamų išleido būstui.

Be to, formuojasi nauja benamių asmenų kategorija. Ją sudaro moterys, vaikų turinčios šeimos, jaunimas ir migrantų kilmės asmenys.

Tarp politikos svertų sprendžiant šią problemą – galimybė gauti socialinį būstą arba kokybišką pagalbą ieškant būsto, apsauga nuo priverstinio iškeldinimo, taip pat prieglobsčio ir paslaugų teikimas benamiams siekiant skatinti jų socialinę įtrauktį.

Data: 2017 10 30.

²⁵ Žr. Europos semestro teminę informacijos suvestinę „Sveikata ir sveikatos priežiūros sistemos“.

²⁶ Šis rodiklis nustatomas pagal tai, kokia dalis gyventojų gyvena perpildytame būste, kuriam taip pat būdinga bent viena iš toliau nurodytų prastų būsto sąlygų ypatybių: prakiuręs stogas, nėra vonios, dušo ar vidaus tualetu su nuleidžiamu vandeniu arba būstas yra pernelyg tamsus.

PRIEDAS

1 lentelė. Žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, dalis 2008 ir 2016 m.

	visų gyventojų proc. dalis		tūkstančiais	
	2008 m.	2016 m.	2008 m.	2016 m.
ES *	23,7	23,5	115 908	117 951
Austrija	20,6	18,0	1 699	1 542
Belgija	20,8	20,7	2 194	2 335
Bulgarija	44,8	40,4	3 421	2 890
Kroatija	:	27,9	:	1 159
Kipras	23,3	27,7	181	234
Čekija	15,3	13,3	1 566	1 375
Danija	16,3	16,7	887	948
Estija	21,8	24,4	291	318
Suomija	17,4	16,6	910	896
Prancūzija	18,5	18,2	11 150	11 463
Vokietija	20,1	19,7	16 345	16 035
Graikija	28,1	35,6	3 046	3 789
Vengrija	28,2	26,3	2 794	2 541
Airija	23,7	:	1 050	:
Italija	25,5	29,9	15 082	18 095
Latvija	34,2	28,5	740	554
Lietuva	28,3	30,1	910	871
Liuksemburgas	15,5	19,7	72	114
Malta	20,1	20,1	81	85
Nyderlandai	14,9	16,7	2 432	2 797
Lenkija	30,5	21,9	11 491	8 221
Portugalija	26	25,1	2 757	2 595
Rumunija	44,2	38,8	9 115	7 694

Slovakija	20,6	18,1	1 111	950
Slovėnija	18,5	18,4	361	371
Ispanija	23,8	27,9	10 786	12 827
Švedija	14,9	18,3	1 367	1 799
Jungtinė Karalystė	23,2	22,2	14 069	14 359

* 2008 m. duomenys neapima Kroatijos; pateikti šalių (išskyrus Airiją) 2016 m. įverčiai.

: duomenų neturėta.

Šaltinis: tsdsc100.

2 lentelė. Šalių skurdo rodiklių palyginimas

Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis, skurdo rizikos lygis, didelio materialinio nepritekliaus (angl. SMD) lygis (gyventojų procentinė dalis), namų ūkių, kurių darbo intensyvumas labai mažas (angl. VLWI), dalis (0–59 metų amžiaus gyventojų procentinė dalis) Europos Sąjungoje, euro zonoje ir atskirose valstybėse narėse 2012–2015 m.

Pastaba. Žaliomis juostomis žymimas sumažėjimas 2012 m. (ties šviesiai žalių juostų pabaiga) – 2015 m. (ties tamsiai žalių juostų pabaiga).

Raudonomis juostomis žymimas padidėjimas 2012 m. (ties šviesiai raudonų juostų pabaiga) – 2015 m. (ties tamsiai raudonų juostų pabaiga).

Pilkomis juostomis žymimi nedideli pokyčiai arba pokyčių nebuvimas.

AROPE susiejami ARPO, SMD ir VLWI duomenys. Sudedamųjų dalių juostų ilgis neturėtų būti pridedamas prie AROPE juostos ilgio, nes AROPE ir atskirų sudedamųjų dalių grafose sudedamosios dalys iš dalies sutampa.

Nurodyti ES SPGS tyrimo metai; pateikti pajamų įverčiai – praėjusių metų duomenys; AROPE, AROP: ankstesnių metų pajamos; SMD: einamieji metai; VLWI: būklė praėjusiais metais.

Trūksta Bulgarijos ir Estijos 2014 m. duomenų (Bulgarijos – AROPE, SMD; Estijos – AROPE, AROP, VLWI).

Šaltinis: Eurostatas, ES SPGS (ilc_peps01, ilc_li02, ilc_mddd11, ilc_lvhl11).